

Sametinget i en värld av relationer

En utvärderingsanalys av Sametinget utifrån ontologiskt självbestämmande

Foto: Gun Margret Utsi ur SOU 1989:41

Abstract

Sametinget, the Sami parliament, was established 1993 as a way to increase the cultural autonomy of the Sami people in Sweden. Through its double sided role as both parliament and official authority, together with being mainly based upon Western political governing structures, criticism has been raised against Sametinget as a limited way of achieving Sami self-determination. According to the theory of ontological self-determination, the need to incorporate one's own ontological position - in the case of the Sami: a relational ontology - has been raised as a necessary condition for true self-determination to work. Thus, the aim of this paper is to investigate the political structure of the Sami parliament in relation to ontological self-determination. Using a combination of investigative analysis and idea analysis, relational ontology will be used as the point of comparison. The investigation will focus on how well this idea, operationalised into four categories of a relational understanding of nature, land, knowledge and language, can be incorporated in the current political structure of the Sami parliament. The findings of this essay is that the political structure of the Sami Parliament to a great extent limits the possibilities of incorporating a relational ontology in its governance. There are some aspects that are well compatible with a relational ontology like the liberty to formulate the goals for, and leading the sami politics of culture and language, and the liberty to create political committees in the parliament. However, owing to the fact that there is a clear division between the political power of the Sami parliament in questions concerning culture compared to nature/land, a relational ontology can never truly be incorporated.

Nyckelord: Sametinget, Samiskt självbestämmande, Ontologiskt självbestämmande, Relationell ontologi, Preskriptiv utvärderingsanalys.

Antal ord: 9893

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och Frågeställning.....	5
1.3 Tidigare forskning.....	5
1.4 Begreppsdefinition.....	7
1.5 Avgränsningar.....	7
2. Teoretiskt ramverk.....	8
2.1 Ontologiskt självbestämmande.....	8
2.2 Relationell ontologi.....	9
2.2.1 Natur.....	11
2.2.2 Mark.....	12
2.2.3 Kunskap.....	13
2.2.4 Språk.....	13
3. Metod.....	14
3.1 Beskrivande fallstudie.....	14
3.2 Preskriptiv utvärderingsanalys.....	14
3.3 Operationalisering av relationell ontologi.....	15
3.3.1 Kriterier.....	16
3.4 Material och urval.....	17
3.5 Metoddiskussion.....	17
4. Sametingets politiska struktur.....	19
4.1 Uppdrag.....	19
4.2 Inflytande.....	20
4.3 Parlament.....	20
4.4 Organisering.....	21
5. Analys.....	22
5.1 Utrymme för en relationell förståelse av natur.....	22
5.2 Utrymme för en relationell förståelse av mark.....	24
5.3 Utrymme för en relationell förståelse av kunskap.....	26
5.4 Utrymme för en relationell förståelse av språk.....	27
6. Slutsats.....	29
7. Diskussion.....	30
8. Referenslista.....	32

1. Inledning

I följande avsnitt presenteras en historisk bakgrund över samernas politiska ställning, såväl som tidigare forskning, vilket berör samers och ursprungsfolks självbestämmande. Detta för att ge en överblick och motivering till undersökningens syfte och relevans. Avslutningsvis presenteras de definitioner och avgränsningar som är relevanta för att förstå uppsatsens omfång.

1.1 Bakgrund

Terra nullius, ett "ingenmansland", så har de nordiska staterna länge förhållit sig till markerna uppe i norr (Össbo 2021). Sápmi har emellertid aldrig varit ett ingenmansland, utan refererar till det samiska folket, deras land och språk.

I en svensk kontext sågs samerna redan på 1300-talet som ett hot mot etablerandet av ett kontrollerat territorium. Därav fördrevs samer från deras marker och avlägsnades från deras levnadssätt. Genom moderniserings-logiker har samiska bruk och praktiker har konstruerats som primitiva i förhållande till de nordiska, vilket rättfärdigat att mark används till "bättre" ändamål (Brännlund & Drugge 2016; Kuokkanen 2017, s314). Trots detta har samerna överlevt, och 1977 fick samerna den rättsliga statusen som ett eget folk i svensk lagstiftning vilket medförde en kulturell särställning (Kejonen 2015; Sametinget 2024b). Några år senare, 1993, bildades Sametinget till följd av Samerättsutredningen (SOU 1989:41). Institutionen fick i uppdrag att fungera som ett representativt parlament för samerna med demokratiska val, men med strukturen och uppgifterna av en statlig myndighet (Lawrence & Mörkenstam 2012, s207). Sametingets främsta uppdrag blev på så sätt att rådgiva den svenska regeringen i frågor som berörde samerna utan några officiella ambitioner om att tillgodose någon form av självbestämmande.

Sedan 1993 har dock urfolkens rättsliga ställning stärkts i internationell rätt, bland annat genom FN:s urfolksdeklaration. I artikel 5 fastslogs att "Indigenous peoples have the right to maintain and strengthen their distinct political, legal, economic, social and cultural institutions" (FN 2007, s9). Denna rättsliga utveckling togs sig även i uttryck i Sametingsutredningen som konstaterade att det numera är "ostridigt att samerna har en rätt till kulturell autonomi och detta förutsätter en viss grad av självstyre" (SOU 2002:77, s10). Sametinget fick därav en ambition om att tillgodose denna rätt. Dock har kritik riktats mot att myndighetsrollen fortsatt hindrar ett verkligt självbestämmande (ibid., s232-234).

Samtidigt är självbestämmande ett mångtydigt ord, och vad dess implementering innebär är inte självklart. Moreton-Robinson (2020) belyser att vissa inneboende värden i den västerländska definitionen av självbestämmande

står i motsats till ursprungsbefolkningars traditionella filosofier (Moreton-Robinson 2020, s258). I den samiska kontexten har intervjuer med samiska kvinnor påvisat att det finns en avsaknad av samiska organisationsformer i Sametinget, där de västerländska institutionella formerna inte lämpar sig för samerna (Kuokkanen 2011, s41, 56). Utifrån sådan kritik har en teoribildning växt fram, som utgår ifrån att verkligt självbestämmande uppstår när urfolks ontologi eller "wordling" ömsesidigt inkorporeras eller adresseras i urfolks politiska organisering, så kallat ontologiskt självbestämmande (Kramm 2021, s2). I en samisk kontext argumenterar flera forskare för att detta är en form av relationell ontologi (Valkonen, Valkonen and Lehtola 2017, s151, 165; Kuokkanen 2011, s41, 56; Nilsson 2021, s18).

Mot den kritik som riktats mot Sametinget, samt att Sametingets politiska struktur inte ändrats nämnvärt trots samernas stärkta folkrättsliga position blir det därmed intressant att undersöka huruvida denna institution ger utrymme för samiskt självbestämmande.

1.2 Syfte och Frågeställning

Syftet med denna undersökning är att utvärdera om Sametingets politiska struktur ger utrymme för att förverkliga samiskt ontologiskt självbestämmande. För att operationalisera det preskriptiva idealet av ontologiskt självbestämmande, används den relationella ontologin. Denna idé om hur världen är beskaffad operationaliseras till fyra kategorier (natur, mark, kunskap och språk). Uppsatsen utreder kategoriernas förhållande till och utrymme inom Sametinget genom en utvärderingsanalys, där ontologiskt självbestämmande används som en idealtyp, för att på så sätt belysa ontologiska motsättningar. Vi ämnar att uppnå detta syfte genom att besvara följande frågeställning:

- *Vilket utrymme finns för samiskt ontologiskt självbestämmande i Sametingets politiska struktur?*

Föreliggande uppsats utgår alltså från att verkligt självbestämmande kräver att en samisk relationell ontologi får utrymme inom Sametingets politiska struktur. Då det saknas tidigare forskning om vad ontologiskt självbestämmande innebär i en samisk kontext, finns även en ambition om att fylla denna lucka genom att skapa ett teoretiskt ramverk.

1.3 Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare forskning om Sametinget, relationell ontologi och självbestämmande, för att visa på uppsatsens inomvetenskapliga relevans (Esaiaasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017, s32).

Nilsson, Dahlberg och Mörkenstam (2021, s117) presenterade i sin bok om Sametingsvalet 2017 att förtroendet för Sametinget är lågt bland dess väljare. En

förklaring var att väljarna upplever att Sametinget inte tillvaratar deras intressen. Därtill diskuterar Lawrence och Mörkenstam (2012) förutsättningarna som den svenska staten ger Sametinget i dess myndighetsutövande, och om självbestämmande är möjligt att genomföra genom myndighetsutövning (s209). Artikeln fokuserar, likt flera andra (Semb 2005; Josefsen et al. 2016; Vasara-Hammare 2002), på procedurella aspekterna av självbestämmande, såsom politiskt handlingsutrymme.

Vidare finns det i statsvetenskaplig teoribildning kring urfolks självbestämmande en diskussion om vad självbestämmande innebär och hur det bör uppfyllas, där olika politiska traditioner ger olika svar. Det finns de liberala inriktningarna såsom Kymlickas (2017) multikulturalism, mer komunitära ansatser såsom Taylors (1994) "Politics of Recognition", samt mer radikala ideal, däribland Coulthard (2014). I samisk kontext har Kuokkanen gjort mycket forskning kring självbestämmande. I boken *Restructuring Relations: Indigenous Self-determination, Governance and Gender* (2019), argumenterar hon för att Sametinget är en institution av självadministrering, snarare än självbestämmande. Detta kopplas bland annat till det faktum att Sametinget inte har någon lagstiftande makt eller beslutsfattande makt i frågor som sjukvård, äldreomsorg, skola, resursförvaltning över natur och mark (Kuokkanen 2019, s94). Självadministrering, snarare än självbestämmande, har också lett till att samiska tjänstemän distanserar sig från traditionella levnadssätt och praktiker då stor mängd tid måste läggas på administrativa uppgifter (ibid., s102). Hon argumenterade även för att institutioner för självbestämmande är utformade efter västerländska politiska institutioner med liten hänsyn till urfolks värderingar, praktiker och politiska strukturer (ibid., s39), där det internt kan finnas en svårighet i att utforma sina krav på självbestämmande i andra termer, då västerländska politiska institutioner har fått en hegemonisk position (ibid., s95).

"The ontological turn" används för att beskriva en fokusskiftning inom framförallt antropologin, från att främst analysera representationer av världen (via kulturer) till att istället undersöka världens grundläggande vara (Kramm 2021, s2). I artikeln *The role of political ontology for Indigenous self-determination* (2021) tar Kramm inspiration från denna utveckling i antropologin och utforskar möjligheten till ontologiskt självbestämmande, genom att titta på överlappande/divergerande ontologier vid implementeringen av självbestämmande (Kramm 2021, s11, 12). Han argumenterar för att anta Marion-Youngs koncept av icke-dominering för att kunna adressera ontologiska motsättningar, baserat på en ömsesidig relation utan hierarkiska strukturer (ibid., s14-15). Ontologiskt självbestämmande kan alltså ses som en korsbefruktnings av teoribildningar (Esaïasson et al. 2017, s33) från statsvetenskapen och antropologi, som ännu inte är utforskats i stor utsträckning.

Utgångspunkten i ontologiskt självbestämmande bidrar därmed till att bredda och fördjupa förståelsen av samiskt självbestämmande och dess relation till institutionella strukturer. Uppsatsen bygger därmed vidare på etablerad kritik

av Sametingets struktur, men utgår från ett teoretiskt perspektiv som är mindre utforskat.

1.4 Begreppsdefinition

Ontologi är läran om de idéer som ligger till grund för vår förståelse av hur världen är beskaffad (Guarino, Oberle, & Staab 2009, s1). En antropologisk definition av ontologi betonar att ontologi inte kan separeras eller abstraheras från vardagliga praktiker och levnadssätt, utan är “shaped through the practices and interactions of both humans and nonhumans” (Blaser 2009, s877). En sådan definition är på så sätt baserat på tanken att ontologi inte kan reduceras till ett antal ontologiska antaganden, utan är istället alltid “embedded in a way of life” (Kramm 2021, s3).

Politisk struktur definieras i denna uppsats utifrån Waltz första två principer för en politisk struktur: (1) hur ett system är ordnat och organiserat samt (2), hur det delas in i enheter samt vilka uppdrag dessa enheter har (Waltz 2014, s10).

1.5 Avgränsningar

Waltz (2014) teori om politiska strukturer, som nämns ovan, har dock tre principer. Princip nummer tre handlar om fördelningen av “förmågor” mellan enheter, exempelvis ekonomiska makt (Waltz 2014, s10-14). Detta inkluderas inte i denna uppsats, vilket innebär att ekonomiska aspekter såsom Sametingets budget inte kommer att analyseras.

Vidare berör inte uppsatsen förutsättningar för enskilda individer att utöva demokratisk makt genom Sametinget, utan fokuserar på förutsättningarna för att integrera den egna ontologin. Utgångspunkten i teori om ontologiskt självbestämmande gör därmed att faktorer som skulle vara relevanta utifrån traditionella statsvetenskapliga kriterier för folkstyre, såsom möjligheterna att utöva effektivt deltagande från Dahl (2020), har uteslutits.

Uppsatsen ämnar därtill att utreda utrymmet för ontologiskt självbestämmande i den *politiska strukturen*. Därav blir inte diskurser eller framing av samiskt självbestämmande relevant. Slutligen tittar uppsatsen endast på Sametinget i nutid, och ämnar inte göra några jämförelser över tid.

2. Teoretiskt ramverk

I det teoretiska ramverket introduceras först teori om ontologiskt självbestämmande. Därefter presenteras den relationella ontologin, för att definiera innebörden av samiskt ontologiskt självbestämmande. Den relationella samiska ontologin kommer sedan att beskrivas utifrån fyra kategorier: natur, mark, kunskap och språk. I avsnitt 3.3 operationaliseras sedan dessa kategorier till kriterier för att utreda utrymmet för ontologiskt självbestämmande i en samisk kontext. Figuren 1 nedan visar sambandet mellan ontologiskt självbestämmande, relationell ontologi och våra kategorier.

Figur 1

Valet att utgå från självbestämmande på ontologisk nivå baseras bland annat på att information om denna nivå av självbestämmande är mest tillgänglig. Enligt Kuokkanen (2011: s39, 49) har den koloniala historien gjort att det intergenerationella kunskapsflödet brutits, vilket gjort att mer praktiska uttryck för samernas egna och traditionella politiska organisering delvis gått förlorade. Ett flertal av de samiska kvinnor som intervjuades av Kuokkanen (2011, s98) berättade exempelvis att de var osäkra på vad samiskt självbestämmande skulle innebära i praktiken. Dessutom beskriver Kramm (2021, s1-2) att en ontologisk nivå av självbestämmande är ett nödvändigt steg för att uppnå verkligt självbestämmande, vilket utvecklas i nedanstående avsnitt.

2.1 Ontologiskt självbestämmande

Enligt Kramm (2021) avgör ontologier vilka entiteter grupper anser “existerar”, och skapar grunden varpå politiska institutioner och beslutsprocesser bedöms. Allt

politiskt agerande medför “a conception of space, time and human beings- and therefore of being” (Esposito 2021, s1), vilket innebär att det kan uppstå konfliktytor mellan olika syn på vad som “existerar” påvisat i grupperns politiska ageranden. Därav menar Kramm att implementering av självbestämmande- utan att adressera ontologiska skiljaktigheter- riskerar att leda till “domination (...) on the ontological level” (Kramm 2021, s2). Detta gör det i sin tur omöjligt att införa verkligt självbestämmande eftersom att en ontologisk dominering alltid skulle underminera sådana insatser. Det blir framförallt tydligt med definitionen av suveränitet. När ursprungsbefolkningars krav formuleras och tillgodoses är det ofta i termer av nationalstaten och dess territoriella gränser. Idén om nationalstaten är informerad av att världen (och marken) kan delas upp i nationella enheter separerade från varandra. Detta innebär att när urfolks suveränitet konceptualiseras baserat på “state sovereignty” döljs dessa ontologiska antaganden (Moreton-Robinson 2020, s258). Exempelvis var Sápmi tidigare organiserat utifrån Siida: ett governance-system där land allokeras baserat på familjekonstellationer. Således var ontologin familjebaserad (Kramm 2021, s11), där “individuals were identified by their relationships within their respective families and their relationship to the land on which they lived” (Kramm 2021, s11). I kontrast har det governance-system som införts för att implementera samiskt självbestämmande framförallt varit baserat på en ontologi där fokuset ligger demokratisk deliberation istället för en mer familjebaserad konsensusskapande ontologi (ibid, 12).

Således grundar sig ontologiskt självbestämmande i tanken att det krävs interaktion och inkludering av urfolks ontologi för att uppnå faktisk självbestämmande (Kramm 2021, s2). Eftersom att när en “västerländsk” ontologi får en hegemonisk position undantrycker det andra sätt att förhålla sig till “vad som existerar”, och på så sätt hur samhället kan vara organiserat (Blaser 2013b, s555, 558). Därav blir det viktigt att utreda “how what is brought into existence by a certain worlding [ontologi] might interfere and conflict with what is brought into existence by another” (ibid., s553).

I avsnitt 1.1 nämns att det framförallt är den relationella ontologin som är gällande i en samisk kontext. Denna beskrivs vidare nedan.

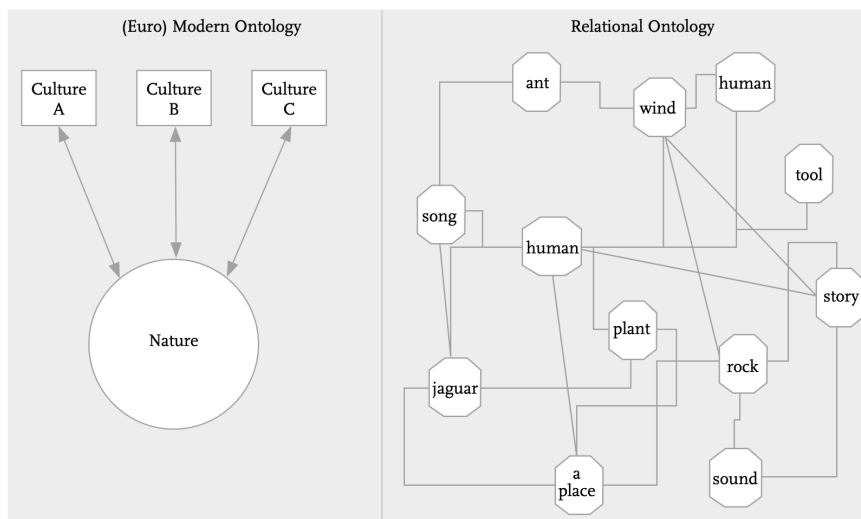
2.2 Relationell ontologi

Många ursprungsbefolkningar ser världen som en holistisk relationell helhet, det vill säga att “[e]verything in the natural world has relationships with every other thing and the total set of relationships makes up the natural world as we experience it” (Moreton-Robinson 2020, s259). Datta (2013, s104) använder Latours koncept av primära kvaliteter (land, kroppar, växter, atomer) och sekundära kvaliteter (relationer, känslor, interaktioner, spiritualitet) för att förklara

relationalitet. Det går inte att separera primära kvaliteter från sekundära, utan alla handlingar måste ses som en komplex sammanlänkning av fysiska och spirituella egenskaper. Detta kommer ur en tro på att jorden är ett vid medvetande levande väsen (Moreton-Robinson 2020, s259). Det är genom relationer i och från jorden som suveränitet ofta förstås i ursprungsbefolkningar, där suveränitet skapas “in and of the earth” genom relationer av respekt, ansvar och skyldigheter vilka existerar utanför “the logic of the nation state” (ibid). Därav kan inte urfolks suveränitet uttryckas genom en allomfattande auktoritet, utan måste förstås som “inextricably connected to being in and of our lands” (ibid.).

En holistisk relationalitet utmanar även tydliga dikotomier som “management/culture, humans/non-humans, traditional/modern” (Datta 2015, s104-105). Enligt Mignolo (2018, s135-136) kan epistemologi och ontologi inte heller skiljas åt. Den nära kopplingen mellan sättet vår idé om hur världen är beskaffad (ontologi) och hur vi lever och därmed får kunskap om den (epistemologi) visar på att ontologi och epistemologi är ömsesidigt beroende av varandra (Mignolo 2018, s135-136; Williams et al. 2017, s44). Dessa är särskilt sammanflätade i “wordlings” som har en speciell relation till naturen, såsom samerna har (FitzGerald 2022, s7). Därav är ontologi sammanflätat med kunskap och berättelser.

Figur 2

(Blaser 2009, s889)

För att förtydliga den relationella ontologins förhållande till hur världen är beskaffad kan det kontrasteras med en (euro)modern ontologi. Figur 2 visar hur kultur och natur i en (euro)modern ontologi tydligt separeras, där skiljaktigheter betraktas som skillnader mellan olika kulturella perspektiv på verkligheten (naturen) som finns “där ute”. I den relationella ontologin finns ingen sådan distinktion mellan kultur och natur. Istället betraktas allt som existerar som

relationer i "the web of life" (Blaser 2009: 888-889; Blaser 2013a: 20; Blaser 2013b, 547).

Nedan beskrivs hur den relationella ontologin tar sig i uttryck i specifika kategorier. För att välja ut dessa kategorier har vi valt att utgå ifrån Stark och Starblanket (2018) där ett relationellt paradigm diskuteras utifrån *kunskap*, *genus*, *land* och *modernitet*, samt Datta (2015) som lyfter *natur*, *land* och *hållbarhet* för att beskriva relationell ontologi. Vi har valt att endast fokusera på natur, land och kunskap på grund av att dess återspeglning i den samiska kontexten. I Sametingets livsmiljöprogram samt "Árbediehtu Pilot Project" från det Samiska högskolan (Porsanger & Guttorm 2011) återfinns dessa kategorier genom att vikten av natur, land och kunskap belyses. Vidare har det även framgått i Sametingets Livsmiljö Program Eallinbiras (Sametinget 2021a, s6) att de samiska språken är en viktig faktor i att förmedla den relationella ontologin och natursynen, därav är det ytterligare en kategori vi valt att lyfta. *Hållbarhet* har inte inkluderats som en egen kategori då det ingår i den samiska natursynen. *Modernitet* har även valts bort då det i sig inte är del av en relationell ontologi utan används snarare av Stark och Starblanket för att beskriva hur relationell ontologi och "modernitet" förhåller sig. *Genus* är också något vi valt bort då vi anser att det kräver ytterligare teorier från den feministiska teoribildningen, något som är utanför uppsatsens omfång. Som tidigare nämnts är ontologi och epistemologi sammanflätade inom en relationell ontologi. Därav blir det relevant att även lyfta den samiska kunskapssynen som en kategori.

Nedanstående kommer kategorierna *natur*, *mark*, *kunskap* och *språk* presenteras. I och med den relationella ontologin holistiska åskådning kan dock inte dessa kategoriseringar vara ömsesidigt uteslutande, utan är oundvikligt sammanvävda.

2.2.1 Natur

I den relationella ontologin, i en samisk kontext, är människan och naturen en del av "the web of life" och människan har därför inte rätt att manipulera naturen utifrån egenintresse. Istället är vördnad och respekt viktiga förhållningssätt till allt som är del av denna väv (Helmfrid 2007, s14-15). Precis som människor, är naturen ett besjälat och levande väsen. Detta gör att miljön i Sápmi är känslig och måste hanteras med försiktighet (Sametinget 2021a, s4). Kopplat till ett aktsamt nyttjande av naturen hör också att naturen och marker ska få finnas i sin helhet, bland annat för att bevara landskapen och den biologiska mångfalden (Sametinget 2021a, s14).

Även om det relationella synsättet är gemensamt för många samer ska samernas relation till naturen inte förstås i generella termer. Relationen är förankrad i lokala praktiker och platser. Anknytningen till naturen kommer av en

anknytning till “historically located life practices, nature, local family ties and biographical place experiences” (Valkonen & Valkonen 2014, s28).

Den samiska relationen till naturen uppstår genom kulturella praktiker som “raindeer herding, fishing, hunting, gathering and handcrafts” (Heinämäki, Valkonen & Valkonen 2021, s104). På så sätt kan förändringar i landskapet innebära en förlust av kunskap och kulturarv (Sametinget 2021a, s10). Då kultur och natur är sammanflätat finns kultur överallt, och inte endast i de delar av naturen som har synliga spår av människor för en utomstående. Tack vare en hållbar livsstil kan flera generationer ha levt på en plats utan att detta syns på ett sätt som gör det tydligt att det är en kulturell plats. Detta gör att samerna har en annan ram för vad som räknas som kultur, platser som av andra skulle definieras som vildmark (Heinämäki et al. 2021, s104-105). “Ett ingrepp i naturen måste därför vara väl grundat och ske med försiktighet och lämna ett begripligt sammanhang så att vi som påverkas kan känna att helheten bevaras” (Sametinget 2021a, s10).

2.2.2 *Mark*

I den relationella ontologin blir land ett centralt begrepp eftersom att alla relationer ses som “embedded” i sin socio-spatiala kontext. Mark ses alltså inte som en abstrakt plats där våra relationer faciliteras, utan snarare som en viktig del i att skapa relationer. På så sätt är mark inte ett spatialt fixerat rum, utan en levande och mobil aktör som influerar vårt agerande (Datta 2015, s109). Det är i samspelet med platser som politisk praktik, kultur och nya relationer växer fram (Stark & Starblanket 2018, s191; Datta 2015, s109). Mark kan därav definieras som “the movement of relationships” (Datta 2015, s109).

I en samisk kontext ses mark som fundamentet för samisk kultur, där det är “the connection to the land (that) produces and sustains Sáminess” (Heinämäki, Valkonen & Valkonen 2016, s76). Utan relationen till marken går det därav inte att tala om något samiskt folk. Detta är på grund av att vi människor förstår oss själva i relation till den plats vi befinner oss på (Stark & Starblanket 2018, s192).

Samerna kan således beskrivas leva enligt termen “ecological connectivity”, vilket innebär att mark inte endast är en plats utan också ett subjekt (Heinämäki et al. 2016, s77). Relationen till land handlar därav inte endast om ett materiellt band, utan om en relation byggd på respekt (Datta 2015, s109; Heinämäki et al. 2016, s76). Det finns en djup tillhörighet till mark som medför ansvar (Heinämäki et al. 2016, s77). Därför har land endast brukats “according to the opportunities the land provided itself with” (Kuokkanen 2023, s30).

Samtidigt har den samiska samhällsorganiseringen, till skillnad från många andra urfolk, varit informerad av privat ägandeskap av mark. Detta har skett genom en familjebaserad delning av mark och avgränsningar till andra med “well defined summer and winter pastures” (Kuokkanen 2023, s30). Dock bör samiskt privat ägandeskap inte förstås i kontemporära termer av land som en handelsvara,

då mark inte varit “absolute” eller “exclusive” (Kuokkanen 2023, s40). Det samiska samhället har istället varit djupt informerad av ett relationellt och ömsesidigt beroende i förhållande till mark, med kombinationen av familje- och kollektivt förvaltat mark (Kuokkanen 2023, s31, 32).

2.2.3 *Kunskap*

Árbediehtu är både processen genom vilken man tillförskaffar sig kunskap och själva informationen i sig (Sametinget 2021a, s6). Árbediehtu är knuten till självförsörjande samhällen och involverar kollektiv kunskap samt färdigheter som är relaterade till överlevnad (Guttorm 2011, s67). Samtidigt betonas den holistiska aspekten av Árbediehtu och människans plats i naturen samt interaktionen med naturen som en viktig faktor (ibid. s67-69). Vidareutveckling av kunskap ingår i Árbediehtu, och bygger på en vidareförmedling över generationer som en naturlig del av vardagen (Sametinget 2021a, s6; Kuokkanen 2011, s46, 49).

Árbediehtu kan vara kunskap om väderlek, hur och var vi fiskar, jagar eller plockar bär. Det kan vara kunskap om hur renar rör sig i landskapet och vilka växter de betar. Det kan vara sättet att ta vara på kött, fisk, örter och bär eller hur vi bygger en torvkåta eller skapar ett bruksföremål av naturens material (Sametinget 2021a, s6).

På så sätt är Árbediehtu kollektivt förvärvat kunskap om naturen och ekosystemen, vilket innehåller ett levnadssätt av varsamhet och ansvar för relationerna i och till naturen (Sametinget 2021a, s6).

2.2.4 *Språk*

De samiska språken är en viktig del i förhållningssättet till naturen. Det är ett redskap för överföringen av kunskap om hur balansen mellan människa och natur ska upprätthållas (Sametinget 2021a, s4; Cocq 2014, s7). Det finns en ordriktadhet när det kommer till att beskriva olika naturfenomen, exempelvis olika sorters snö, vilket påvisar språket, kulturen och naturens sammanvävning (Sametinget 2021a, s8). Vidare har muntligt berättande en central roll i den intergenerationella överföringen, då samerna länge var ett skriftlöst folk. Därav har Árbediehtu överförts just via berättelser, oftast i naturliga situationer (Nordin Jonsson 2010, s14; Cocq 2014, s7).

3. Metod

I detta stycke presenteras metodval och metodologiska överväganden. Syftet med uppsatsen är att utvärdera om Sametingets politiska struktur ger utrymme för att förverkliga samiskt ontologiskt självbestämmande, och utformas därav som en beskrivande enfallsstudie, som genomförs med hjälp av en preskriptiv utvärderingsanalys och en kvalitativ tolkning av materialet.

3.1 Beskrivande fallstudie

Beskrivande studier bidrar med en klassificering snarare än en förklaring av ett specifikt fall (Teorell & Svensson 2013, s23). Det handlar emellertid inte om att referera utan om att tolka. Därav utgör grunden i undersökningen en teoretisk konstruktion, såsom ett klassifikationsschema, för att kunna säga något nytt om materialet. Första steget i en beskrivande fallstudie är att skapa ett analysverktyg “som fångar in väsentliga aspekter av samhällsfenomenet som undersöks” (Esaiasson et al. 2017, s137).

En fallstudie i sin tur utgår ifrån ett eller fåtal fall för att kunna säga något om de komplexa eller unika egenskaper hos samhällsfenomenet som föreligger (Merriam 1994, s46). En svårighet med att utgå ifrån ett fall är generaliserbarheten, det vill säga att dra slutsatser om något allmängiltigt utifrån ett enskilt fenomen (Esaiasson et al. 2017, s154). Uppsatsens fall, Sametinget, är en unik institution och den teoretiska utgångspunkten utgår ifrån samernas relationella ontologi. Därmed representerar Sametinget inte en större population. Däremot motiveras urvalet istället på basis av att vara ett tungt fall. Det vill säga ett välkänt eller vägledande fall vilket gör det viktigt nog att utreda i sig (Teorell & Svensson 2007, s151). Samerna existens (precis som andra urfolk) har och är fortsatt hotad. FN:s granskning av svenska staten har vid flera tillfällen påvisat en bristfällig tillämpning av samernas rättigheter (Svenska FN-förbundet 2020). Därav är det av vikt att utreda hur deras rättigheter som folkgrupp kan tillgodoses, vilket gör fallet betydelsefullt i sig.

3.2 Preskriptiv utvärderingsanalys

Denna fallstudie genomförs med hjälp av en preskriptiv utvärderingsanalys. Detta kan ses som en kombination av den klassiska utvärderingsanalysen och idéanalys.

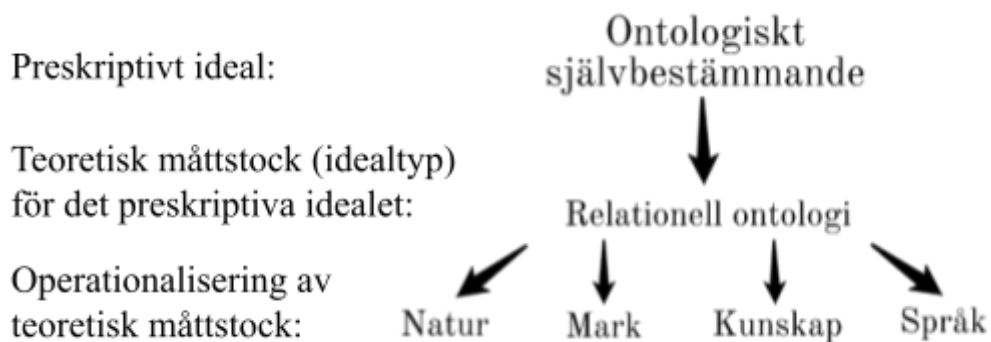
Enligt Vedung (2016) var utvärderingsanalys från början ett sätt att utvärdera måluppfyllelse av på förhand uppsatta mål i offentliga verksamheters interventioner. Det vill säga att utreda huruvida en intervention, reform eller offentlig verksamhet uppfyller sina egna mål (Vedung 2016, s119-120, 128). Fältet har dock breddats till att innefatta så kallade “preskriptiva värderingar”, det vill säga att värdekriterier hämtade utifrån (exempelvis teori) kan vara

utgångspunkt i en utvärdering (Vedung 2002, s103; Beckman 2006, s337-339). I denna uppsats används ontologiskt självbestämmande som ett ideal, där måttstocken för detta (i en samisk kontext) blir inkludering av en relationell ontologi, vilket Sametinget jämförs mot. I detta kommer den idéanalytiska aspekten in.

Beskrivande idéanalys används för att beskriva de idéer som kommer till uttryck i ett material. Med hjälp av teoretiska “glasögon” kan materialet sorteras på ett sätt som inte går att utläsa omedelbart i materialet självt och på så sätt görs något mer än att bara återge ett innehåll (Beckman 2005, s50). I detta fall är det den relationella ontologin som är de teoretiska glasögonen.

Ett vanligt analysverktyg i idéanalysen, för att mäta verkligheten mot de teoretiska glasögonen på ett systematiskt sätt, är att skapa idealtyper som jämförelsepunkter (ibid. s52-52). En idealtyp är en teoretiskt renodlad konstruktion, och inte en avspeglning av verkligheten (Esaiasson et al. 2017, s140-141). Som visas i figur 3 kommer den relationella ontologin att ses som en idealtyp. Idealtypen har kategoriserats in i en relationell förståelse av natur, mark, kunskap och språk, som var för sig operationaliseras till kriterier som Sametingets verksamhet sedan ska jämföras mot. I nästkommande avsnitt presenteras kriterierna i ett analyschema.

Figur 3

3.3 Operationalisering av relationell ontologi

För att Sametingets politiska struktur ska sägas ge förutsättningar för att inkorporera en relationell ontologi krävs att en relationell förståelse av natur, mark, kunskap och språk får komma till uttryck. Nedan presenteras de idéer som bör få utrymme inom varje kategori för att kunna säga att Sametinget inkorporerar eller interagerar med förståelsen av natur, mark, kunskap och språk utifrån den relationella ontologin. I analysen kommer dessa kriterier att användas för att undersöka om, och i så fall vilka, motsättningar som finns mellan Sametingets politiska struktur och kriterierna. Kriterierna är gjorda som en sammanfattning av

kategorierna i den samiska relationella ontologin (avsnitt 2.2.1 till 2.2.4), där de mest essentiella punkterna har plockats ut.

3.3.1 Kriterier

Kriterier natur:

- Ingen separation mellan kultur och natur.
- Relationen till naturen är byggd på respekt och ansvarstagande, och inte till för människans exploatering.
- Relationen till naturen kan inte alltid generaliseras utan är lokalt förankrad, informerad av specifika platser och praktiker.

Kriterier mark:

- Samisk kultur, politiska praktiker och nya relationer är platsbundna och uppstår i relation till marken.
- Mark är en levande aktör.
- Privat familjebaserat ägande av mark utan att vara exkluderande eller absolut.

Kriterier kunskap:

- Kollektiv kunskap (Árbediehtu) uppstår i interaktionen med naturen och varandra.
- Kunskap bygger på en vidareförmedling över generationer som en naturlig del av vardagen

Kriterier språk:

- Språk är en central del i att upprätthålla den relationella synen på människa och natur-kultur.
- Framförallt en muntlig tradition, som är essentiell för överföringen av kunskap.

3.4 Material och urval

Materialet kommer hämtas från lagstiftning, förordningar, Samerättsutredningen (SOU 1989:41), Sametingsutredningen (SOU 2002:77), Statskontorets utredning 2023:17, samt antagna propositioner. Utgångspunkten var Statens offentliga utredningar, Statskontorets utredning och Sametingslagen då dessa innehåller en överblick över grundläggande och omfattande information om Sametingets politiska struktur. I detta material hänvisas vidare till propositioner och förordningar, som även inkluderats i materialet. På så vis har urvalet startat i ett strategiskt urval, för att sedan ta form av ett snöbollsurval (Esaiasson et al. 2017, s190-191). Materialinsamlingen har sedan fått pågå tills dess att nytt material inte ger någon ny information om Sametingets politiska struktur, det vill säga det har uppstått en mättnad (Esaiasson et al. 2017, s168). För att utröna vilken information som är relevant att lyfta ur en sådan stor mängd material har vi även haft kategorierna (natur, mark, kunskap och språk) i åtanke vid urvalet.

Materialet har inhämtats genom kvalitativa dokumentstudier av offentliga dokument. Trots att empirin i denna uppsats är ett textmaterial, är analysen inte en kvalitativ textanalys, utan en idéanalys av en politisk struktur.

3.5 Metoddiskussion

Kritik har riktats mot forskare som använder västerländska forskningsmetoder för att systematiskt koda urfolks politiska system, då det kan underminera urfolkskunskap. Vi, som är författarna till denna uppsats, är inte av samiskt ursprung. Datta (2015) skriver att ett relationellt teoretiskt ramverk är hjälpsamt i sådana forskningssituationer, då det “embraces diverse ways of knowing and takes a serious position to avoid unconscious and uncritical imposition of Western norms” (Datta 2015, s106). Det har därav varit viktigt att operationalisera teorin på ett sätt som är förenligt med den relationella ontologin, och inte försöka pressa in teorin i detaljerade och ömsesidigt uteslutande kriterier. I och med den relationella ontologins holistiska världssyn tillåts kriterierna att vara överlappande och generellt formulerade för att möjliggöra en kontextbaserad tolkning, vilket förbättrar validiteten (Teorell & Svensson 2007, s56-57),

Inre validitet handlar om huruvida den teoretiska definitionen av relationell ontologi och de operationella kriterierna överensstämmer till den grad att vi kan säga att vi mäter det vi utger oss för att mäta (Esaiasson et al. 2017, s56-57). Valet av kategoriseringen natur, mark, kunskap och språk har motiverats under punkt 2.2 av dess centralitet i en samisk relationell ontologi. Kriterierna för dessa kategorier har även motiverats av att vara grundade i, och en sammanfattning av de mest essentiella punkterna. Därmed befinner sig de operationella kriterierna tillräckligt nära den teoretiska definitionen, för att kunna säga att vi mäter det vi utger oss för att mäta.

Vi är två författare av denna uppsats. Detta skapar risk för olika tolkningar av materialet som leder till skilda bedömningar. Detta har hanterats genom att låta oss båda tolka allt material för att sedan samstämma (Boreus & Bergström 2005, s50-51).

4. Sametingets politiska struktur

I detta kapitel sammanfattas de delar av materialet som bedömts mest centrala för att skapa en förståelse för Sametingets uppdrag, struktur och organisering, för att använda som underlag i analysen.

4.1 Uppdrag

Sametinget har en dubbel roll, som demokratiskt valt parlament och myndighet. Detta innebär att Sametingets organisation, arbetsformer, uppgifter och ansvarsområde regleras av staten, och att dess verksamhet finansieras av allmänna medel. Regeringen har på så sätt rätt att ge direktiv åt Sametinget där "myndigheten i princip har [uppdraget] att verkställa regeringens politik" (SOU 1989:41 s160). Sametinget har dock en mer självständig ställning gentemot staten, i jämförelse med andra myndigheter. I sin parlamentsroll förväntas att Sametinget ska hantera vissa egna angelägenheter på ett sätt som representerar samernas intressen. Denna särskilda ställning gör att regeringen förväntas vara återhållsam med att utöva sin direktivrätt gentemot Sametinget (SOU 1989:41 s160).

Sametingets huvudfokus är den samiska kulturen och "möjligheten att utveckla denna på egna villkor" (SOU 1989:41, s147). Sametingets roll har fastställts i förordning 2009.1395 (§1) som en förvaltningsmyndighet för rennäring och samisk kultur samt utvärderande och rådgivande myndighet för samisk kultur, näringsliv, språk, och minoritetsfrågor. Detta ska genomföras genom Sametingets fem huvuduppdrag:

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,
2. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov tillgodoses samt särskilt tillse att rennäringens intressen beaktas vid utnyttjande av mark och vatten,
3. informera om samiska förhållanden och samernas ställning i samhället,
4. ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar samisk kultur samt
5. samverka med andra myndigheter och samhällsorgan och yttra sig i frågor som berör samiska intressen (SOU 1989:41, s151).

Vidare ska Sametinget leda det samiska språkarbetet (1992:1433 2 kap. 1 §), inom ramen för de språkpolitiska målen. Det finns fyra språkpolitiska mål, varav ett är särskilt relevant för Sametinget: "Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk" (Institutet för språk och folkminnen, 2019). Prop. 2008/09:158 (s116) föreskriver även att ansvaret för samiska språkcentrum ska stimulera till

ökad användning av det samiska språket, samt att sambandet mellan språk och kultur ska återspeglas i genomförandet.

Proposition 2005/06:86 tillskrev Sametinget flera myndighetsuppgifter från andra förvaltningar. I de nya uppgifter ingick registrering och indelning av samebyar (ibid., s41); samt frågor som direkt rör renskötseln såsom renmärkesregistrering (ibid., s46) och indelning av renbetesmarker (ibid., s40). Markanvändningsfrågor tillhör dock fortsatt Länsstyrelsen eftersom besluten involverar icke-samiska markägare (ibid., s1). Vidare tillfaller det Sametinget att ge förslag till val av samefondens styrelse, som regeringen sedan grundar sitt val av styrelse på (Sametinget 2023b).

4.2 Inflytande

Sametinget har inga konstitutionella befogenheter, dvs medbestämmanderätt i lagstiftning (SOU 1989:41, s18). Konsultationsordningen föreskriver dock att regeringen, myndigheter, kommuner och regioner har skyldighet att skicka en konsultationsförfrågan i ärenden som bedöms få särskild betydelse för samerna (Sametinget, 2024a). Sametinget kan också initiera konsultation, om Sametinget anser att “ett ärende kan få särskild betydelse för samerna och begär konsultation ska ärendet anses få sådan betydelse” (SFS 2022:66 § 6).

Sametinget har framförallt inflytande över kulturfrågor, då deras huvuduppdrag är att förvalta den samiska kulturen (Statskontoret 2023, s44). I skogsavverknings frågor har Sametinget även rollen som obligatorisk remissinstans (SOU 1989:41, s154).

Vidare är staten ansvarig för sameskolan, men Sameskolstyrelsen, som utnämns av Sametinget, har befogenhet att främja och utveckla samiska undervisningsinslag inom det allmänna skolväsendet genom att lämna yttranden och förslag (SOU 1989:41, s154; SFS 1992:1433 2 kap. § 1).

4.3 Parlament

Sametingets valsystem följer samma principer som de allmänna valen i Sverige, med ett proportionellt valsystem och en spärr på fyra procent (SFS 1992:1433, kap. 3, § 5a). Endast de som är registrerade i Sametingets röstlängd har rätt att delta i valet. Det innebär att väljare måste aktivt anmäla sig till Sametingets röstlängd och uppfylla vissa kriterier för att bli godkända. Röstlängden är dock inte baserad på om man lever i Sápmi eller ej (SFS 1992:1433 3 kap. § 3). Vidare finns det en medveten intern spänning i Sametinget, då strukturen är byggd på att vara ett övergripande politiskt organ för alla samer, vilket var tänkt att skapa en “enhetlig samisk syn” genom att “stimulera debatten” mellan olika samiska grupper (SOU 1989:41, s150; Statskontoret 2023, s23).

4.4 Organisering

Sametinget är organiserat i tre huvuddelar, inspirerat av den kommunala organisationen: en folkvald församling (plenum), en styrelse och ett kansli. Plenum väljer styrelsen och dess ordförande, medan regeringen utser ordföranden för Sametinget (SOU 2002:77, s153-159). Förutom den obligatoriska valnämnden har Sametinget rätt att inrätta ytterligare nämnder. Idag finns en kulturnämnd, rennäringsnämnd, näringsnämnd, språknämnd, hälso-, äldre-, och idrottsnämnd, sameskolstyrelsen och ungdomsrådet (Sametinget, 2021b). Sametinget leds av ett kansli med en kanslichef. Det finns dock ingen tydlig uppdelning i vem som utför myndighetsarbetet och vem som utför det politiska arbetet mellan dessa (prop. 2005/06:86, s65).

5. Analys

I detta avsnitt kommer Sametingets politiska struktur att utvärderas genom att applicera teorin om relationell ontologi i en samisk kontext så som den operationaliseras i avsnitt 3.3. Detta innebär att analysen delas upp i kategorierna natur, mark, kunskap och språk. Inom varje kategori är analysen strukturerad efter de kriterier som satts upp i avsnitt 3.3, vilka också är fetmarkerade. I och med att en relationell ontologi utgår från att allt existerar sammanvävt i “the web of life” kommer det att finnas överlappningar i analysen som berör flera kategorier (natur, mark, kunskap, språk).

5.1 Utrymme för en relationell förståelse av *natur*

Fastställt i SOU 1989:41 har samerna rätt till att bestämma över sin egen kultur, och det är Sametingets övergripande uppdrag att förvalta samiska kulturfrågor (Statskontoret 2023, s44). Trots att kulturellt självbestämmande enligt SOU:n kräver en viss kontroll över den “näringsmässiga utvecklingen” (SOU 1989:41, s150), dvs inflytande över markanvändning och naturmiljö, tillhör markanvändnings frågor fortsatt Länsstyrelsen. Således är inflytandet över natur och kultur separerat, där staten tillgiver mer bestämmanderätt i kulturfrågor än i naturfrågor. Blaser (2013a) har konceptualiserat en “(euro) modern”-ontologi där en separation mellan natur och kultur görs (ibid, s20). Det i sin tur står i konflikt med **kriteriet om att kultur och natur inte kan separeras**. I en samisk kontext skapas kulturella praktiker i relation till naturen, genom fiske, renskötsel, jakt etc (Valkonen & Valkonen 2014, s28). Att separera frågor om natur och kultur blir på så sätt omöjligt. Vi tycks därav se en ontologisk konflikt mellan en “worldling” där kultur och natur kan separeras och en “wordling” där de är tätt sammanvävda. Å andra sidan, är Sametinget en obligatorisk remissinstans vid skogsavverkning i renbetesområden, samt till för att bevaka rennäringsintressen vid utnyttjande av mark och vatten (SOU1989:41, s154). På så sätt finns det till viss del förutsättningar för att integrera natur- och kulturfrågor, där framförallt renskötseln ges utrymme för att både vara en fråga om kultur och mark.

En liknande aspekt är det i Sametingets huvuduppdrag anges att Sametinget ska “ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar samisk kultur” (SOU 1989:41, s151). Regeringen ska även utöva sin direktivrätt på ett återhållsamt sätt enligt SOU 1989:41 (s160). Regeringens direktiv till Sametinget finns att finna i förordning 2009:1395 (Sametinget, 2024c; SFS 2009:1395), som är generellt hållen när det kommer till Sametingets arbete med kulturfrågor. På så sätt finns det utrymme för Sametinget att själva definiera vad kulturfrågor är för dem, samt vilka mål som är förenligt med detta. Det vill säga, då innebörden av kultur inte är tydligt definierat finns det utrymme för att

sammanväva natur- och kulturfrågor. Dock är inflytandet över naturfrågor begränsat till yttrande och konsultation, och ingen faktisk bestämmanderätt. Det vill säga, den övergripande uppgiften för Sametinget är att hålla samisk kultur levande (SOU 1989:41, s147), vilket inte nödvändigtvis bygger på en distinktion mellan kultur och natur om Sametinget getts möjlighet att besluta även i mark- och naturfrågor. Då så inte är fallet, kan Sametinget i praktiken inte sammanväva kultur och natur, och är på så sätt oförenligt med en relationell ontologi.

Vidare är det samiska förhållningssättet till naturen (den relationella ontologin) informerad av **ansvarstagande och icke-exploatering**, eftersom naturen är ett levande väsen som inte får manipuleras utifrån egenintressen (Helmfrid 2007, s14-15). När intrång i naturen sker (på renar eller renbetesmarker), används samefonden för att bidra med monetär ersättning. Sametinget ansvarar till viss del för samefonden då regeringen väljer samefondens styrelse på förslag av Sametinget (Sametinget 2023b). Underliggande finns således ett antagande att naturen och dess relationer har ett monetärt värde. En materialistisk utgångspunkt tas när en ren blir värderad utifrån ett numerärt penningvärde. Det skiljer sig från den relationella ontologin där primära och sekundära kvaliteter är tätt sammanvävda (Datta 2015, s104). Det vill säga att det materiella och det spirituella är starkt ihopkopplat. På så sätt utgör inte monetära bidrag nödvändigtvis en motsättning men det krävs även ett erkännande över de relationer som går miste.

Vidare innebär **att natur och kultur inte kan separeras** i den relationella ontologin att en "förändring i landskapet innebär en förlust av kunskap och kulturarv" (Sametinget 2021a, s10). Samtidigt finns det ett begränsat utrymme att integrera en sådan förståelse eftersom Länsstyrelsen har ansvar för markanvändningsfrågor, där skogsavverkning endast ger Sametinget konsultationsrätt (SOU 1989:41, s154). Då skogsavverkning måste förstås som en förlust av kulturarv utifrån den relationella ontologin, blir en sådan distinktion problematisk. På så sätt skyddas inte det samiska kulturarvet i sin helhet, eftersom att kultur finns överallt, även i naturfrågor.

När Sametinget infördes skapades en medveten intern inbyggd spänning. Sametinget skulle bli en övergripande politisk institution för alla samer, samtidigt som det fanns motsättningar mellan olika samiska grupper (Statskontoret 2023, s23). Där Sametinget, enligt SOU 1989:41, skulle bidra till en enhetlig samisk syn (SOU 1989:41, s150, 148). Institutionens struktur ser således sådan ut att den ska bygga på att demokratisk deliberation (Kramm 2021, s11) vilket ska "stimulera debatten" (SOU 1989:41, s150). Samtidigt går inte relationen till natur att generalisera i någon större utsträckning utifrån en samisk relationell ontologi, utan den är **lokalt förankrad, informerad av specifika platser och praktiker** (Valkonen & Valkonen 2014, s28). Det är genom dessa platsspecifika relationer som suveränitet skapas enligt den relationella ontologi (Moreton-Robinson 2020, s259). Relationell ontologi står på så sätt i konflikt med en idé om en allomfattande "supreme authority" eftersom dessa platsspecifika relationer inte

kan generaliseras till en abstrakt övergripande nivå (Moreton-Robinson 2020, s258). En institution för att skapa en "enhetlig samisk syn" förhindrar därav till viss del ett politiskt styre i enlighet med en samisk relationell ontologi. Liknande slutsatser har dragits av Kuokkanen (2019, s39), vilket presenterats i avsnitt 1.3, där hon poängterar att institutionalisering av självbestämmande är modellerat efter västerländska politiska institutioner, vilket leder till en enhetlighet i organisering och politiska praktiker, som inte överensstämmer med urfolks strukturer och värden.

Sammanfattningsvis finns det en tydlig uppdelning mellan befogenheter i kultur och naturfrågor i Sametingets uppdrag eftersom att bestämmanderätten är betydligt mer begränsad i det senare. Den relationella ontologin utgår ifrån att en separation mellan kultur och natur är omöjlig eftersom allt som existerar är sammanvävt i "the web of life" (se figur 2 avsnitt 2.2). Således gör en sådan separation i befogenheter att Sametinget saknar förutsättningar för att inkorporera den relationella ontologin. Vidare besvaras intrång i naturen med framförallt en monetär ersättning från samefonden. Enligt den relationella ontologin ska relationen till naturen vara byggd på respekt och ansvarstagande, och inte till för människans exploatering. På så sätt kan inte en monetär ersättning legitimera eller återskapa de relationer som går förlorade när intrång i naturen görs, men den monetära ersättningen i sig är inte nödvändigtvis ett föremål för en ontologisk konflikt. Slutligen är Sametingets politiska struktur uppbyggt som en övergripande auktoritet för alla samer, det står i konflikt till en relationell ontologi där relationen till naturen inte alltid kan generaliseras utan är lokalt förankrad, informerad av specifika platser och praktiker. Denna analys kan även göras utifrån en relationell förståelse av mark, något som lyfts i nästkommande avsnitt.

5.2 Utrymme för en relationell förståelse av *mark*

En av Sametingets huvudsakliga uppgift och förhållande till den svenska staten är att förmedla den samiska viljan i frågor där samerna berörs, med syfte att främja bevarandet av den samiska kulturen (SOU 1989:41, s154). Att en myndighet eller parlament har till uppgift att representera *den* samiska viljan kan dock innebära utmaningar utifrån en relationell ontologi. Detta eftersom det kan riskera att sudda ut de lokala variationer som är en grundläggande del av den samiska kulturen och livsstilen. Sametinget som parlament ska representera samernas vilja i rekommendationer till regeringen och myndigheter Detta kan underlätta för andra offentliga institutioner att ta hänsyn till samiska intressen. Samtidigt skapar detta en konflikt när det gäller kriteriet av att **samisk kultur, politiska praktiker och nya relationer är platsbundna och uppstår i relation till marken**, när åsikter ska generaliseras till att representera *den* samiska viljan, kulturen eller språket. Å andra sidan är Sametingets valsystem proportionellt, vilket ändå möjliggör att ett flertal varierande åsikter kan komma till uttryck, till skillnad från ett

majoritetsstyre. Om samerna ska representeras av ett gemensamt parlament, är Sametingets proportionella valsystem därmed något som kan ses som mer förenligt med den relationella ontologin än annat typ av valsystem.

Utifrån en relationella ontologin är **marken en levande aktör**, snarare än en fixerad geografisk plats (Datta, 2015, s109). Utifrån teorin om ontologiskt självbestämmande, bör denna relation till platsen också inkorporeras vid styrningen inom det samiska samhället. Sametinget styr dock endast över den svenska delen av Sápmi och måste på det sättet förhålla sig till en statisk syn på mark begränsad av de svenska nationsgränserna. Samtidigt är röstlängden till Sametinget öppen för alla samer i Sverige oavsett vart man är folkbokförd (SFS 1992:1433 3 kap. § 3). Denna politiska struktur ger förutsättningar för att vara same och ha den samhörighet till mark som skapar den samiska identiteten (Heinämäki et al. 2016, s76) även utanför Sápmi. Detta följer den relationella ontologin om att mark inte kan ses som ett fixerat rum, utan att det är relationen till marken som är avgörande. Vilket därmed överensstämmer med en relationell ontologi.

Vidare definieras mark enligt den relationella ontologin som “the movement of relationships” eftersom att **mark är en levande aktör** (Datta 2015, s109), vilket innebär att relationer till och i mark ständigt förändras. Sametinget är av en till stor del statisk struktur då lagstiftning, målsättning och uppdrag från regleringsbrev gör att myndigheten regleras på ett långsiktigt plan. Den politiska organisationen ger därav inte fullt utrymme för mer flytande relationer där den politiska styrningen anpassas efter nya relationer och politiska praktiker som uppstår i relationen till mark. Det finns dock vissa aspekter av Sametingets struktur som skapar utrymme för flexibilitet i den politiska organiseringen. Exempelvis, får Sametinget själv besluta om vilka nämnder de vill ha och hur detta ska förändras över tid (Sametinget, 2021b).

Sametinget har även i uppdrag att indela renbetesmarker i vinter- och året-runt-bete (Proposition 2005/06:86, s40). Det leder till en institutionalisering av mark-indelningar, där dessa blir fixerade i Sametingets bestämmelser. På så sätt blir mark mer ett statiskt rum än en levande aktör, där uppdraget hindrar Sametinget från att styra i enlighet med en relationell ontologi. Å andra sidan behöver det inte nödvändigtvis innebära en ontologisk konflikt då privat egendom är en föreställning som återfinns i den traditionella samiska samhällsorganiseringen (Kuokkanen 2023, s30). Skiljaktigheterna ligger rättare sagt i att denna ontologi traditionellt sett har varit **familjebaserad, utan att vara exkluderande och absolut** (Kramm 2021, 11; Kuokkanen 2023, s40). Därav finner vi den ontologiska konflikten i *hur* själva indelningen av mark görs snarare än *att* den görs.

Sammanfattningsvis tycks det finnas en viss diskrepans mellan sametingets struktur (som ett representativt övergripande parlament för hela den samiska viljan) och att samisk kultur samt politiska praktiker är platsbundna och uppstår i relation till marken, eftersom dessa relationer inte kan abstraheras och

lyftas från dess platsbundna kontext. Sametinget har vidare endast befogenheter över samerna innanför Sveriges nationsgräns, vilket bidrar till ett mer statisk förhållningssätt till mark. Å andra sidan är röstlängden helt oberoende av geografisk plats och det blir på så sätt relationen till mark som blir avgörande. Då mark ska förstås som en levande aktör, med ständigt förändrade relationer, finns det en viss motsättning i att ha en politisk struktur som till stor del är statisk med lagstiftning till för att skapa långsiktighet. Dock har visst utrymme skapats för en mer flexibel politisk styrning, där Sametinget fritt får skapa och upplösa sina nämnder. Slutligen, är Sametinget ansvarig för indelning av renbetesmarker, där indelningen sedimenteras i Sametingets bestämmelser och fixerar en viss relation till marken. Detta är dock inte nödvändigtvis en ontologisk konflikt, då privat egendom är något som traditionellt sett återfinns i den samiska samhällsorganiseringen. Skiljaktigheter ligger snarare i hur denna privata egendom ska förstås, som exklusiv eller inklusiv, som absolut eller relativ.

5.3 Utrymme för en relationell förståelse av *kunskap*

I enlighet med skollagen (2010:800) kap 13, ska en sameskola finnas med uppgift att ge utbildning “med samisk inriktning”. Staten har det främsta ansvaret för sameskolan, men sameskolstyrelsen väljs av Sametinget (SOU 2002:77, s100). De har i sin tur till uppgift att utveckla läromedel och utveckla samiska undervisningsinslag (SFS 1992:1433 2 kap. §1). Samtidigt vidareförmedlas samisk kunskap framförallt över **generationer som en naturlig del av vardagen** (Sametinget 2021a, s6). Det är en **kollektiv kunskap som uppstår i interaktionen med naturen** och varandra, genom fiske, bärplockning, jakt och renskötsel (Sametinget 2021a, s6). För att överföra samisk kunskap måste man beakta samiska praktiker och ta del av dessa på ett naturligt och organiskt sätt. Därav kan det finnas en svårighet för Sametinget att tillgodose denna kunskapsöverföring i strukturer som inte är anpassade för vidareförmedling över generationer via interaktionen med naturen. Å andra sidan, innebär Sametingets uppdrag inte nödvändigtvis att det finns en ontologisk konflikt om Sameskolstyrelsen får möjlighet att utveckla läromedel som är anpassade efter kunskapspraktiker i en samisk relationell ontologi.

Sametinget är uppbyggt som myndighet och parlament. Denna struktur gör att regeringen ställer höga krav på återrapportering. Statskontoret lyfte i sin utredning hur Sametinget har fler återrapporteringskrav och mål i sina regleringsbrev än likvärdig myndighet (Statskontoret 2023, s24). Som nämnts i teoriavsnittet 2.2.2 är det relationen till mark och natur som “produces and sustains Sáminess” (Heinämäki et al. 2016, s76). Det, tillsammans med att **kunskap skapas och förvaltas i interaktion med naturen**, gör att det finns en risk för att Sametinget struktur begränsar möjligheten att faktiskt leva som same.

Då ontologi, utifrån en antropologisk konceptualisering, är “embedded in a way of life” (Kramm 2021, s3), begränsas det ontologiskt självbestämmandet om förvaltningsarbetet förhindrar levnadssätt i enlighet med den relationella ontologin. Som nämnts i avsnitt 1.3 har Kuokkonen (2019) gjort liknande analyser om att institutionalisering och byråkratisering av urfolks samfund har lett till att människor distanserar sig från “land-based activities” eftersom att de måste spendera sina dagar med pappersarbete och administrerande uppgifter istället för att delta i “activities that they continue to see as vital to their way of life” (Kuokkanen 2019, s102).

Sammanfattningsvis har Sametinget ett inflytande över sameskolsstyrelsen och dess uppdrag att utveckla samiska undervisningsinslag. I detta uppdrag står det styrelsen fritt att utforma samisk undervisning i enlighet med den relationella förståelsen av kunskap som något som uppstår i interaktion med naturen. I Sametingets arbetsform, det vill säga sättet som representanter/tjänstemän utför sitt dagliga arbete, finns det dock lite utrymme för att skapa och förvalta kunskap i interaktion med naturen, då det är en administrations-tung myndighet som har begränsat utrymme för att stödja praktisk kunskapsöverföring i naturliga miljöer.

5.4 Utrymme för en relationell förståelse av *språk*

Sametinget kan sägas ha ett stort inflytande över hur språkpolitiken ska styras och utformas, inom vissa satta ramar. Sametinget är som myndighet ansvarigt för att verkställa riksdagens och regeringens beslut, vilket inkluderar de språkpolitiska målen och tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (Prop. 2008/09:158, s 59). Inom dessa ramar ska Sametinget, enligt 2 kap. 1 § sametingslagen (1992:1433), leda det samiska språkarbetet. Ramarna inom det språkpolitiska området är dock väldigt generellt formulerade. I Proposition 2008/09:158 står det att “[d]et står därmed Sametinget fritt att pröva olika vägar för att stärka och utveckla det samiska språket”(Proposition 2008/09:158, s59). På så sätt skapar Sametingets politiska struktur, trots dess underställda förhållande till den svenska regeringen, förutsättningar för Sametinget att själva definiera vad språkutveckling betyder i en samisk kontext och formulera policys utifrån detta. Därmed finns det förutsättningar för Sametinget att styra den samiska språkpolitiken integrerat med natur- och kulturfrågor, det vill säga **upprätthålla den relationella synen på människa och natur**, inom ramarna för den befogenhet de har på dessa områden. Utöver dessa generellt formulerade mål finns det även några specificerade föreskrifter för det samiska språkuppgiftet. Exempelvis står det, i Prop. 2008/09:158 (s116), att ansvaret för samiska språkcentrum ska stimulera till ökad användning av det samiska språket, samt att sambandet mellan språk och kultur ska återspeglas i genomförandet. Även denna mer specifikt formulerade styrning, hindrar dock inte Sametinget från att styra

utifrån den relationella ontologin, då sambandet mellan språk och kultur är förenligt med denna föreskrift. Eftersom man har möjligheten att leda det samiska språkarbetet har Sametinget även kunnat ställa upp egna språkpolitiska mål, som även integrerar språk och mark. I Sametingets mål står det exempelvis att: alla samer ska ha rätt till sitt språk genom livslångt lärande. "De samiska språkens koppling till mark och vatten är en viktig del av ett livslångt lärande" (Sametinget 2023a, s8).

Dock är Sametingets inflytande i natur- och markfrågor som tidigare nämnts begränsat, och på så sätt finns det strukturella hinder för ett ontologiskt självbestämmande när det kommer till språkfrågor. Likt kulturfrågor, ska Sametinget ha en hög nivå av självbestämmande över samiska språkfrågor (1992:1433 2 kap. 1 §). Likt kulturen, har det samiska språket en stark koppling till naturen och ses som ett uttryck för deras relation till marken och näringarna. Den stora ordrikedomen när det kommer till naturfenomen visar på att språk inte kan ses som ett separat politiskt område, utan om samerna tas ifrån sin natur, kommer även språket att skadas (Sametinget 2021a, s4, 8; Cocq 2014, s7). Det faktum att Sametinget ska ge uttryck för en hög nivå av självbestämmande när det kommer till språkfrågor, men inte när det kommer till natur- och markfrågor, kan därmed ses som en ontologisk konflikt i förhållande kriteriet om att **språket är en central del i att upprätthålla den relationella synen på människa och natur-kultur**. Sametinget är alltså begränsat i det ontologiska självbestämmandet över språkfrågor genom uppdelningen av befogenheter mellan språk och markfrågor, vilket på så sätt även hindrar integreringen av språk och kultur.

Inom svenska myndigheter finns det även höga krav på skriftlig dokumentation enligt offentlighetsprincipen (Statskontoret 2019, s24). Den muntliga överföringen av Árbiediethu visar på att en stark betoning av det skrivna språket kan hindra Sametinget från att få styra utifrån den relationella ontologin (Nordin Jonsson 2010, s14; Cocq 2014, s7), då betydelsen av den muntliga traditionen gör att samisk kunskap kan vara svår att fullständigt återge i skriftlig form. På så sätt begränsar krav på skriftlig dokumentation Sametingets representanter/tjänstemäns möjlighet att fullt ut uttrycka och förmedla den samiska ontologin i sitt arbete då **den muntliga traditionen är essentiell för överföringen av kunskap**.

Sammanfattningsvis ger Sametingets uppdrag att leda det språkpolitiska arbetet relativt stora friheter i att definiera vad som ingår i språkutveckling i en samisk kontext. Det begränsade inflytandet över naturfrågor skapar dock ett grundläggande hinder i hur väl det går att inkorporera den relationella ontologins sammanvävning mellan språk, människa och natur-kultur. Den samiska relationella ontologins förståelse av kunskap som något som främst förmedlas genom den muntliga traditionen begränsas också genom kravet på att Sametingets arbete till stor del ska ske genom skriftlig dokumentation.

6. Slutsats

Denna uppsats har ämnat besvara frågeställningen: *Vilket utrymme finns för samiskt ontologiskt självbestämmande i Sametingets politiska struktur?*

Ontologisk självbestämmande innebär att det krävs interaktion och inkluderande av urfolks ontologi för att faktiskt uppnå självbestämmande. På så sätt måste ontologiska motsättningar mellan ursprungsbefolkning och nationalstat adresseras vid implementering av självbestämmande. Analysen ovan har påvisat att det finns förutsättningar för att förena en relationell ontologi med Sametingets politiska struktur till viss mån. Röstlängd och val av nämnder tycks exempelvis påvisa att en överlappande ontologisk förståelse får utrymme den politiska strukturen. På så sätt finns en viss inkludering av - mark som en levande aktör samt - samisk kultur, politiska praktiker och nya relationer är platsbundna och uppstår i relation till marken. Vidare gör friheten i utformningen av kulturpolitiska mål och språkpolitiken att det finns en teoretisk möjlighet för att styrningen kan vara informerad av en relationell ontologin, då Sametinget själva, inom generella ramar, får formulera vad exempelvis kultur eller språkarbete innebär i en samisk kontext. I praktiken är dock styrningen informerad av en separation mellan kultur och natur, eftersom att inflytandet över det senare är betydligt mer begränsat. En sådan separation är oförenlig med en relationell ontologi eftersom en sådan "wordling" sammanväver allt levande i "the web of life" (se figur 2), där man inte kan separera människa/icke-människa, natur/kultur. Det blir på så sätt omöjligt att ge utrymme för den relationella ontologin utan att ha bestämmande rättigheter i markfrågor, naturfrågor och kulturfrågor för att kunna inkorporera en ontologi där kultur och natur är sammanvävda. Därför finns det ett grundläggande hinder för Sametingets möjlighet att inkorporera en relationell ontologi i sin struktur.

Vidare visar analysen att de strukturella hinder som finns för ontologiskt självbestämmande vilar i att Sametinget är modellerat efter en "västerländsk" politisk struktur, vilket inte tar hänsyn till den relationella ontologins platsbundenhet, att vara "inextricably connected to being in and of our lands" (Moreton-Robinson 2020, s259). Att - relationen till naturen inte alltid kan generaliseras utan är lokalt förankrad, informerad av specifika platser och praktiker, att - samisk kultur, politiska praktiker och nya relationer är platsbundna och uppstår i relation till marken, och att - kollektiv kunskap (Árbediehtu) uppstår i interaktionen med naturen och varandra, står i motsättning med en politisk organisering baserad på en abstraherad övergripande politisk auktoritet. Då Sametingets ramar inte är anpassade till den relationella ontologin riskerar det utifrån teorin om ontologisk självbestämmande att leda till en dominering på en ontologisk nivå. Därför kan slutsatsen dras att utrymmet för ontologiskt självbestämmande inom Sametingets rådande politiska struktur är snävt.

7. Diskussion

Slutsatsen tyder alltså på att det finns tillfällen där relationell ontologi ges utrymme i Sametingets strukturer. Men det som krävs är en utvidgad bestämmanderätt i vissa frågor och en politisk struktur som bättre överensstämmer med en relationell ontologi, för att tillgodose ontologiskt självbestämmande. Kuokkanen har dragit liknande slutsatser (se tidigare forskning 1.3) om att Sametinget inte har de konstitutionella befogenheter eller bestämmanderätt som skulle ge en praktisk effekt på självbestämmande såsom sjukvård, skola, mark och naturresurshantering m.m (Kuokkanen 2019, s94). Trots att artikeln inte utgår ifrån specifikt ontologiskt självbestämmande som ideal, påvisar Kuokkanen en liknande analys där Sametingets begränsade befogenheter i många frågor utgör ett hinder för verkligt självbestämmande. I denna uppsats görs inget anspråk på att ge lösningar på hur en sådan struktur hade kunnat se ut, men vår slutsats tyder på att utvidgade befogenheter skulle ge samerna en mer jämbördig relation till den svenska staten. Kramm 2021 (se tidigare forskning 1.3) menar att relationen mellan stat och urfolk måste vara ömsesidig. Relationen av "dependency" mellan urfolk och stat måste erkännas, men den kan inte vara grundad på en hierarkisk organisering då det skapar dominerings på en ontologisk nivå (Kramm 2021, s14-15). Utifrån vår slutsats skulle det därav vara intressant att utforska om en sådan mer ömsesidig relation hade kunnat utvecklas för att bättre överensstämma med den relationella ontologin.

En del av de problem som denna uppsats pekar ut är dock svåra att presentera en lösning på. Ett strukturellt hinder som presenterats är det faktum att Sametingets administrationstunga arbete inte följer den relationella samiska idén om hur kunskapsproduktion sker. Det bör dock förtydligas att denna uppsats, och utgångspunkten i ontologiskt självbestämmande, endast drar slutsatser om strukturella förutsättningar och hinder för ontologiskt självbestämmande, utan förbehåll om att värdera huruvida det i praktiken går att göra på ett annat sätt och i så fall hur. Att värdera hur praktisk genomförbart ett fullt ut ontologiskt självbestämmande är lämnas därav till vidare forskning.

Vidare kan slutsatsen kopplas tillbaka till tidigare forskning om det låga förtroendet för Sametinget som ett resultat av att känna att de egna intressena inte representeras (Nilsson, Dahlberg & Mörkenstam 2021, s117). Den ontologiska motsättningen i Sametingets begränsade inflytande över mark- och naturfrågor, den relationella ontologins starka koppling till platsen och marken, samt sammanvävningen mellan natur och kultur, skulle kunna förklara grunden till det upplevda glappet mellan samiska väljares åsikter och Sametinget.

Slutligen har denna uppsats utgått från den relationella ontologin i konceptualiseringen av ontologiskt självbestämmande i en samisk kontext, mot bakgrund av tidigare forskning. En kritik som kan riktas mot denna uppsats är frågan om huruvida alla samer vill inkorporera en relationell ontologi. Därav är

det en viktig brasklapp att denna uppsats inte gör anspråk på att argumentera för att *alla* samer vill ha ontologiskt självbestämmande eller att *alla* samer anser att världen är beskaffad i enlighet med den relationella ontologin. Å andra sidan lyfter Kuokkanen (2019) (se avsnitt 1.3), att det finns ett “practical need to be recognizable to settler states for the purpose of engaging with them politically,” (Kuokkanen 2019, s95) och eftersom att västerländska politiska institutioner har positionerats som det “rätta” och “naturliga” sättet att organisera ett samhälle på, är det svårt att föreställa sig ett annat sätt (ibid, s95). Därav finns det ett behov av att adressera självbestämmande från teorier med utgångspunkt i urfolks egna politiska praktiker och världssyn. Då ontologiskt självbestämmande, framförallt i en samisk kontext, är ett ytterst utforskat område, utgår vi ifrån en egen operationalisering av vad ontologiskt självbestämmande innebär i den samiska kontexten. För vidare forskning vore det således intressant att utveckla detta ramverk, och undersöka vilka andra aspekter, än de i föreliggande uppsats, som kan vara föremål för en samisk ontologi.

En framtida forskningsfråga som bygger vidare på uppsatsens slutsats och denna diskussion skulle kunna vara: “Hur kan Sametingets politiska struktur reformeras för att tillgodose samiskt ontologiskt självbestämmande?” För att då utforska förändringar i Sametingets struktur som skulle möjliggöra en bredare inkorporering av en samisk relationell ontologi, samt analysera hur befogenheter inom mark-och naturfrågor kan utökas för att adressera en förståelse av natur och kultur som sammanvävd.

8. Referenslista

- Badersten, B. (2006). *Normativ metod - Att studera det önskvärda*. Studentlitteratur.
- Beckman, L. (2005). *Grundbok i idéanalys - Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Santérus Förlag.
- Beckman, L. (2006). Idékritik och statsvetenskapens nytta. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 108(4), s. 331-342. <https://journals.lub.lu.se/st/article/download/1889/1476/3471>.
- Blaser, M. (2009). POLITICAL ONTOLOGY. *Cultural Studies*, 23(5-6), s. 873–896. doi:<https://doi.org/10.1080/09502380903208023>.
- Blaser, M. (2013a). Notes Towards a Political Ontology of ‘Environmental’ Conflicts. I Green, L. (red.) *Contested ecologies: Dialogues in the South on Nature and Knowledge*. HSRC Press, s. 13-27.
- Blaser, M. (2013b). Ontological Conflicts and the Stories of Peoples in Spite of Europe. *Current Anthropology*, 54(5), s. 547–568. doi:<https://doi.org/10.1086/672270>.
- Boréus, K. & Bergström, G. (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2. uppl. Studentlitteratur.
- Brännlund, I. & Drugge, A.-L. (2016). *Rasism mot samer*. Forum för levande historia. <https://www.levandehistoria.se/fakta/rasism/rasism-mot-samer>. [2021-06-21].
- Cocq, C. (2014). Kampen om Gällok: Platsskapande och synliggörande. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 23(1), s. 5-12. doi:<https://doi.org/10.54807/kp.v23.21676>.
- Coulthard, G. S. (2014). *Red skin, White Masks: Rejecting the Colonial Politics of Recognition*. University of Minnesota Press.
- Dahl, R.A. (2020). *On Democracy*. 6. uppl. Yale University Press.
- Datta, R. (2015). A Relational Theoretical Framework and Meanings of land, nature, and Sustainability for Research with Indigenous communities. *Local Environment*, 20(1), s. 102–113. doi:<https://doi.org/10.1080/13549839.2013.818957>.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A.E. & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5 uppl. Wolters Kluwer.
- Esposito, R. (2021). *Instituting Thought: Three Paradigms of Political Ontology*. John Wiley & Sons.
- FitzGerald, M. (2022). *Care and the Pluriverse*. Bristol University Press.

Guarino, N., Oberle, D. & Staab, S. (2009). *What is An Ontology?* I Staab, S. & Studer, R. Handbook on Ontologies. Springer, s. 1-17.

Guttorm, G. (2011). Árbiediehtu (Sami Traditional knowledge) – as a Concept and in Practice . I Porsanger, J. & Guttorm, G. (red.) *Working with Traditional Knowledge: Communities, Institutions, Information Systems, Law and Ethics*. Diedut, s. 59–73.

Heinämäki, L., Valkonen, S., & Valkonen, J. (2016). Sámi Relationship with the Land: What Does the Law Fail to Recognize? I Bunikowski, D. (red.) *Philosophy of Law in the Arctic*. Lapin yliopisto, s. 71-84
<https://research.ulapland.fi/en/publications/s%C3%A1mi-relationship-with-the-land-what-does-the-law-fail-to-recogni>.

Heinämäki, L., Valkonen, S. & Valkonen, J. (2021). Legal (non) Recognition of Sámi Customary Relationship with the land in Finland: Challenges so far and prospects in the modern human rights era. I Bunikowski, D & Hemmings, A.D. (red.) *Philosophies of Polar Law*. Routledge, s. 101–118.

Helmfrid, H. (2007). *Natursyn: Tre svar på vad natur är* (Rapport 1). Sveriges lantbruksuniversitet. https://pub.epsilon.slu.se/9416/7/helmfrid_h_130207.pdf.

Institutet för språk och folkminnen (2019). *Språkpolitik i Sverige*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-sprakpolitik-och-spraklagar/sprakpolitik-i-sverige>. [2024-05-14].

Josefsen, E., Mörkenstam, U. & Nilsson, R. (2016). The Nordic Sámediggis and the Limits to Indigenous Self-Determination. *Gáldu čála*, 2016(1), s. 6–46.
<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/20660/article.pdf?isAllowed=y&sequence=3>

Kejonen, O. (2015). 1977: Samer erkänns som urfolk. *Sveriges Radio*. 2 Sep. <https://sverigesradio.se/artikel/6245846> [2024-05-16].

Kramm, M. (2021). The role of political ontology for Indigenous self-determination. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 26 oktober, s. 1–22. doi:<https://doi.org/10.1080/13698230.2021.1997250>.

Kuokkanen, R. (2000). TOWARDS AN ‘INDIGENOUS PARADIGM’ FROM A SAMI PERSPECTIVE. *The Canadian Journal of Native Studies XX*, 2(2000), s. 411–436. https://rauna.net/wp-content/uploads/2010/05/cjns_2000_20_2.pdf.

Kuokkanen, R. (2011). Self-determination and Indigenous Women – ‘Whose Voice Is It We Hear in the Sámi Parliament?’ *International Journal on Minority and Group Rights*, 18(1), s. 39–62. doi:<https://doi.org/10.1163/157181111x550978>.

Kuokkanen, R. (2017) Indigenous Epistemes. I Szeman, I., Blacker, s. & Sully, J. Wiley-Blackwell (red.) *A Companion to Critical and Cultural Theory*, s. 313-326.

Kuokkanen, R. (2019). *Restructuring Relations: Indigenous Self-Determination, Governance, and Gender*. Oxford University Press.

Kuokkanen, R. (2023). From Indigenous private property to full dispossession – the peculiar case of Sápmi. *Comparative Legal History*, 11(1), s. 23-44. doi: 10.1080/2049677X.2023.2207380.

Kymlicka, W. (2017). Liberal Multiculturalism as a Political Theory of State–Minority Relations. *Political Theory*, 46(1), s. 81–91. doi:<https://doi.org/10.1177/0090591717696021>.

Lawrence, R. & Mörkenstam, U. (2012). Självbestämmande genom myndighetsutövning? Sametingets dubbla roller. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 114(2), 207-239. <https://journals.lub.lu.se/st/article/view/8411/7548>.

Malmberg, Å. (2021). *Så drabbades samerna av den rasbiologiska forskningen*. <https://www.uu.se/nyheter/2021/2021-12-08-sa-drabbades-samerna-av-den-rasbiologiska-forskningen>.

Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur.

Mignolo, W. D. (2018). The Conceptual Triad. I Mignolo W.D. & Walsh, C.E. (red.) *On Decoloniality: concepts, analytics, praxis*. Duke University Press, s. 135-152.

Moreton-Robinson, A. (2020). Incommensurable sovereignties. Indigenous ontology matters. I Hokowhitu, B., Moreton-Robinson, A., Tuhiwai-Smith, L., Andersen, C. & Larkin, S. (red.) *Routledge Handbook of Critical Indigenous Studies*. Routledge, s. 257–268.

Mörkenstam, U., Dahlberg, S., Nilsson, R. & Sandström, C. (2021). *Sametingsval 2017*. Santérus Förlag.

Nilsson, R. (2021). *Att bearkadidh: Om samiskt självbestämmande och samisk självkonstituering*. Diss. Stockholms universitet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Asu%3Adiva-196770>.

Nordin Jonsson, Å. (2010). *Árbediehtu*. <https://www.sametinget.se/26119>.

Proposition 2005/06:86. *Ett ökat samiskt inflytande*.

Proposition 2008/09:158. *Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna*.

Sametinget (2021a). *Eallinbiras*. <https://www.sametinget.se/157145>.

Sametinget (2021b). *Sametingets nämnder*. <https://www.Sametinget.se/118697> [2024-05-14].

Sametinget (2023a). *Giellapolitihkalaš strategijja - Språkpolitisk strategi*. <https://www.Sametinget.se/sprakstrategi>.

Sametinget (2023b). *Samefonden*. <https://www.sametinget.se/samefonden>. [2024-05-03].

Sametinget (2024a). *Konsultation med Sametinget*. <https://www.Sametinget.se/konsultationsordning>. [2024-05-14].

Sametinget (2024b). *Samerna i Sverige*. <https://www.Sametinget.se/samer>. [2024-04-27].

Sametinget (2024c). *Varför finns Sametinget?* <https://www.Sametinget.se/1042>. [2024-05-14].

Semb, A.J. (2005). Sami self-determination in the making? *Nations and Nationalism*, 11(4), s. 531–549. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2005.00218.x>.

SFS 1992:1433. *Sametingslag*.

SFS 2009:1395. *Förordning med instruktion för Sametinget*.

SFS 2010:800. *Skollagen*.

SFS 2022:66. *Konsultationsordningen*.

Starblanket, G. & Kiiwetinepinesiik Stark, H. (2018). Towards a Relational Paradigm – Four Points for Consideration: Knowledge, Gender, Land, and Modernity. I Asch, M., Borrows J., & Tully, J. (red.) *Resurgence and Reconciliation: Indigenous-Settler Relations and Earth Teachings*. University of Toronto Press, s. 175–208.

Statskontoret. (2019). *Den statliga värdegrunden– gemensamma principer för en god förvaltning*. Statskontoret. <https://www.statskontoret.se/publicerat/publikationer/publikationer/den-statliga-vardegrunden--gemensamma-principer-for-en-god-forvaltning/>.

Statskontoret. (2023). *Självbestämmande på pappret men inte i praktiken? Analys av ledningen, styrningen och uppföljningen av Sametinget* (Rapport 2023:17). Statskontoret. <https://www.statskontoret.se/publicerat/publikationer/publikationer-2023/sjalvbestammande-pa-pappret-men-inte-i-praktiken/>.

SOU 1989:41. *Samerätt och sameting*.

SOU 2002:77. *Sametingets roll i det svenska folkstyret*.

Svenska FN-förbundet (2020). ”Hur staten hanterat samer är fruktansvärt dåligt”. <https://fn.se/aktuellt/varldshorisont/hur-staten-hanterat-samer-ar-fruktansvart-daligt/>.

Taylor, C. (1994). The Politics of Recognition. I Gutmann, A. (red.) *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton University, s. 25–73.

Teorell, J. & Svensson, T. (2019). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Liber.

FN (2007). United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *Human Rights Quarterly*, 33(3). doi:<https://doi.org/10.1353/hrq.2011.0040>.

Valkonen, J. & Valkonen, S. (2014). Contesting the Nature Relations of Sámi Culture. *Acta Borealia*, 31(1), s. 25–40. doi:<https://doi.org/10.1080/08003831.2014.905010>.

Valkonen, S., Valkonen, J. & Lehtola, V.-P. (2017). An ontological politics of and for the Sámi cultural heritage : reflections on belonging to the Sámi community and the land. I Xanthaki, A., Valkonen, S., Heinimäki, L. & Nuorgam, P. (red.) *Indigenous Peoples' Cultural Heritage: Rights, Debates and Challenges*. Brill Nijhoff, s. 149–174.

Vasara-Hammare, N. (2002). Sametinget i Sverige — parlament eller myndighet. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 105(2), 158-165.

Vedung, E. (2002). Styrmedel. I Boverket, Energimyndigheten & Naturvårdsverket (utg.), *Effektivare energi i bostäder: En antologi om framtidens styrmedel*, Energimyndighetens Förlag, 94-113.

Vedung, E. (2016). Utvärderingsmodeller. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 9(2-3), s. 118-143. doi:<https://doi.org/10.3384/svt.2002.9.2-3.2801>.

Waltz, K.N. (2014). Political structures. I Elman C. & Jensen, M. (red.) *The Realism Reader*. Routledge, s. 103–112.

Williams, L., Bunda, T., Claxton, N. & MacKinnon, I. (2017). A Global De-colonial Praxis of Sustainability — Undoing Epistemic Violences between Indigenous peoples and those no longer Indigenous to Place. *The Australian Journal of Indigenous Education*, 47(1), s. 41–53. doi:<https://doi.org/10.1017/jie.2017.25>.

Össbo, Å. (2024). *Sveriges kolonisering av Sápmi*. <https://expo.se/fordjupning/sveriges-kolonisering-av-sapmi/>. [2024-05-10].